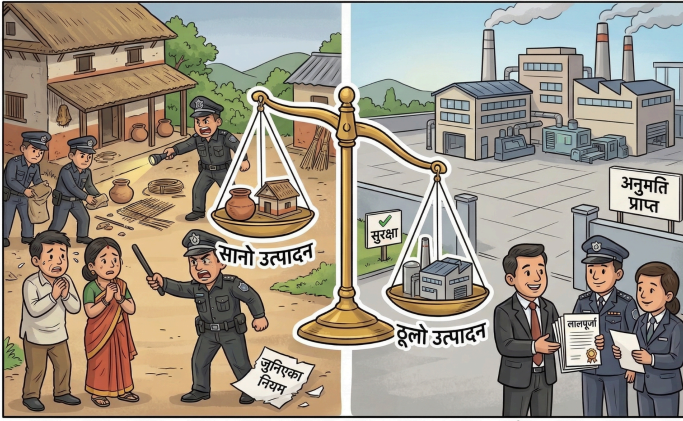

अध्याय ४: घरेलु उत्पादन कि अपराध? जीविका कि गैरकानुनी काम?

यो चित्रले तीनवटा कुरा एकैचोटि देखाउँछ:

१. एउटै उत्पादन -

- एकतर्फ - गाउँको घर, सानो भाँडो
- अर्कोतर्फ - ठूलो फ्याक्ट्री

२. कानूनको व्यवहार

- घरमा - प्रहरी छापा

- फ्याक्ट्रीमा - लाइसेन्स, सुरक्षा

३. नागरिकको अवस्था

- सानो उत्पादन गर्ने - डराएको
 - ठूलो उत्पादन गर्ने - सुरक्षित
- कानून बराबर छैन भने न्याय पनि बराबर हुँदैन।

किन म यो पुस्तक लेख्न बाध्य भएँ?

म किन “अपराधी कानून” लेख्न बाध्य भएँ?

पहिलो कारण त मैले पहिले नै भनँ—

- क्षतिपूर्तिबिना घरमा डोजर लगाउने
- सरकार आफैले दिएको अनुमति फेरि आफैले तोड्ने

तर त्यो मात्रै होइन।

दोस्रो कारण अझै नजिकको, अझै पीडादायी छ।

म अहिले नखुबु, भैँसीपाटी क्षेत्रमा बस्छु।

त्यहीँ मैले आफ्नै आँखाले देखेको छु—

- घरमै सानो मात्रामा मदिरा बनाउने परिवारहरू

• चिनेकें, सामान्य, मेहनती मानिसहरू

तर उनीहरूको वास्तविकता के छ?

• प्रहरी आउँछ

• “गैरकानुनी” भनिन्छ

त्यसपछि—

• या त महिनावारी पैसा उठाइन्छ

• या त सीधै तोडफोड गरिन्छ

यो केवल नख्खुमा मात्र होइन—

• कपन

• टोखा

• काठमाडौंका धेरै ठाउँमा

यो सामान्य घटना जस्तै बनिसकेको छ।

त्यो देखेपछि मेरो मनमा प्रश्न उठ्यो—

“यो कानून हो कि व्यवस्था?”

“यो न्याय हो कि नियन्त्रण?”

छोटो कथा

गाउँको एउटा परिवार—

- आफ्नो बारीको अन्न प्रयोग गर्छ
- घरमै सानो उत्पादन गर्छ
- त्यसैले आफ्नो जीवन चलाउँछ

तर...

एकदिन प्रहरी आउँछ।

- “यो गैरकानुनी हो”
- भाँडाकुँडा फुटाइन्छ
- सामान जफत हुन्छ

तर अर्को ठाउँमा—

- ठूलो फ्याक्ट्री छ
- त्यही उत्पादन ठूलो मात्रामा भइरहेको छ
- लाइसेन्स छ
- सुरक्षा छ

अब प्रश्न उठ्छ—एउटै काम कसरी दुई फरक हुन्छ?

मुख्य प्रश्न

- के घरेलु उत्पादन अपराध हो?

- कि त्यो मानिसको जीविका हो?
- के कानूनले उत्पादन हेर्छ?
- कि उत्पादन गर्ने मान्छे हेर्छ?

वास्तविकता

हामीले देखिरहेको सत्य:

- घरमा बनाएको → अपराध
- उद्योगमा बनाएको → व्यवसाय
- गरीबले गयो → पक्राउ
- धनीले गयो → सुरक्षा

समस्या कहाँ छ?

समस्या उत्पादनमा छैन।

समस्या कानूनको प्रयोगमा छ।

जब कानून यस्तो बन्छ—

- गरीबमाथि कडा
- शक्तिशालीमाथि नरम

त्यो कानून—

- समान छैन
- न्यायपूर्ण छैन

गहिरो विश्लेषण

यो अध्यायले तीनवटा कुरा देखाउँछ:

१. एउटै काम, फरक परिणाम

- घरेलु उत्पादन → अपराध
- औद्योगिक उत्पादन → वैध

२. कानूनको दोहोरो मापदण्ड

- सानो मान्छे → तुरुन्त कारबाही
- ठूलो मान्छे → प्रक्रिया, सुरक्षा

३. डरको समाज

- मानिस आफ्नो सीप प्रयोग गर्न डराउँछ
- सानो प्रयास पनि जोखिम हुन्छ

गहिरो चोट

जब मैंले नकु, कपन, टोखामा यो देखें—

मलाई लाग्यो—

- यो केवल कानूनको समस्या होइन
- यो समाजको दिशा हो

जहाँ—

- ईमानदार प्रयास गर्ने डराउँछ
- सिस्टमसँग मिल्ने सुरक्षित हुन्छ

निष्कर्ष

कानूनले सोध्नुपर्ने प्रश्न: “तिमीले कसैलाई हानि गर्यौं?”

तर आज कानूनले सोध्छ—“तिमीसँग अनुमति छ?”

कानून बराबर छैन भने
न्याय पनि बराबर हुँदैन

अन्तिम लाइन

जब जीविका अपराध बन्छ—

- समाज कमजोर हुन्छ

• मानिस निर्भर बन्छ

र जब कानून यस्तो बन्छ—

• त्यो सुरक्षा होइन

• त्यो नियन्त्रण हो

अब अर्को प्रश्न आउँछ—

“यदि सानो उत्पादन नै अपराध हो भने
उद्योग सुरु गर्ने हिम्मत कसरी आउँछ?”

यसैलाई हामी **अध्याय ५: उद्योग कि पवित्र? उद्यम कि शंकाको
नजर?** मा हेर्नेछौं।

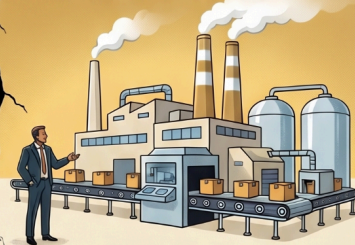
घरेलु उत्पादन बनाम

VS

औद्योगिक उत्पादन

घरमा थोरै उत्पादन गर्दा 'अपराध' मानिन्छ

फ्याक्ट्रीमा धेरै उत्पादन गर्दा 'व्यवसाय' मानिन्छ

प्रहरीको व्यवहारमा भिन्नता

साना उत्पादकका घरमा छापा र तोडफोड हुन्छ

ठूला उद्योगले लाइसेन्स र लालपुर्जा पाउँछन्

अपराधी कानूनको स्वरूप

कानून बाहिरबाट हेर्दा आकर्षक देखिए पनि भित्रबाट न्यायविहीन र खोको छ

विभेदकारी कानूनको सामाजिक प्रभाव

जीविकोपार्जनमा अवरोध: जब कानूनले जीविकोपार्जनलाई अपराध बनाउँछ, समाज परनिर्भर र कमजोर बन्दै जान्छ

डस्को वातावरण: मानिसहरू आफ्नै सीप र सोत प्रयोग गरेर सामो प्रयास गर्ने पनि डराउने अवस्था सिर्जना भएको छ

कानूनी खाडल (Legal Gap)	
गैरकानूनी / अपराध	वैध / व्यवसाय
छापा, जफत र तोडफोड	सुरक्षा र सहयोग
नियमको अभाव / दमन	लाइसेन्स र लालपुर्जा

जीविकोपार्जनमा वृद्धि: कानूनी सहयोगले समाजलाई आत्मनिर्भर र वलियो बनाउँछ

सुरक्षाको वातावरण: मानिसहरू आफ्नै सीप र सोत प्रयोग गरेर ठूलो प्रयास गर्ने प्रोत्साहित हुन्छन्

“कानून गरीयमाथि कडा र शक्तिशालीमाथि नरम: न्याय तब मात्र सम्भव हुन्छ जब कानून सबैका लागि समान रूपमा लागू हुन्छ”

अध्याय ४ सन्दर्भ सामाग्रीहरू

- Acemoglu, Daron, and James A. Robinson. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown Business, 2012.
- Bingham, Tom. *The Rule of Law*. London: Penguin Books, 2010.
- De Soto, Hernando. *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*. New York: Basic Books, 2000.
- Dworkin, Ronald. *Law's Empire*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1986.
- Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Pantheon Books, 1977.
- Hart, H. L. A. *The Concept of Law*. Oxford: Clarendon Press, 1961.
- International Labour Organization. *Women and Men in the Informal Economy: A Statistical Picture*. Geneva: ILO, 2018.
- National Human Rights Commission Nepal. *Annual Report*. Kathmandu: NHRC Nepal.
- Rawls, John. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.
- Scott, James C. *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. New Haven: Yale University Press, 1998.
- Sen, Amartya. *Development as Freedom*. New York: Alfred A. Knopf, 1999.
- World Bank. *World Development Report 2017: Governance and the Law*. Washington, DC: World Bank, 2017.
- World Justice Project. *Rule of Law Index*. Washington, DC: World Justice Project.

